

Jag ställer upp!

Centrum för idrottsforsknings analys och slutsatser

Johan R Norberg, utredare, Centrum för idrottsforskning

En antologi om ideellt engagemang

Idrottsrörelsen är en av Sveriges största fritidsverksamheter, särskilt för barn och unga. De tusentals idrottsaktiviteter som dagligen genomförs i landets många idrottsföreningar må vara av skilda slag, men har en sak gemensamt. Bakom varje knattematch i fotboll, varje skruvad pingisboll, varje saltomortal i gymnastik eller simhopp står idrottsledare som gjort verksamheten eller prestationen möjlig. Det är tränare som instruerar och utvecklar individer, lag och grupper. Det är domare och funktionärer som möjliggör att tävlingar, matcher och cuper kan genomföras. Det är lagföräldrar som tvättar matchkläder, står i kiosken och skjutsar till träningar, matcher och träningsläger. Det är även förtroendevalda med uppdrag i föreningsstyrelser, utskott och valberedningar. De allra flesta av dessa idrottsledare bidrar med sin tid, sitt engagemang och sin kunskap utan ekonomisk ersättning. Samtidigt är deras bidrag i det närmaste oersättliga för idrottsrörelsens många föreningar och förbund.

Betydelsen av det ideella engagemanget inom idrottsrörelsen kan beskrivas och motiveras på olika sätt. Den mest självklara betydelsen har redan nämnts. Enligt Riksidrottsförbundet innehar för närvarande cirka 850 000 personer ett ledaruppdrag i en idrottsförening.¹ Det frivilliga och ideella arbete dessa ledare utför är en grundläggande förutsättning för att idrottsrörelsen ska kunna genomföra sin verksamhet i nuvarande form och omfattning.

För idrottsrörelsen handlar emellertid det ideella engagemanget om betydligt mer än så. Idealitet är en integrerad del av den egna ideologin, och självbilden, som en demokratisk och bred folkrörelse. De som utför ett ideellt arbete i en idrottsförening bidrar nämligen inte enbart med sin tid – de manifesterar även en vilja att åstadkomma något, att påverka och att ta ansvar. Att engagera sig ideellt är därmed att frivilligt ingå i ett socialt sammanhang där verksamhet bedrivs och utvecklas i

---

¹ För uppgifter om ideellt ledarskap inom idrottsrörelsen, se Centrum för idrottsforskning (2025). *Statens stöd till idrotten*, "Indikatorer för uppföljning av statens stöd till idrotten", Målområde 1, indikator 1.4. Se även Riksidrottsförbundet (2023). *Idrotten i siffror*.

demokratiska processer, och i dialog med andra. Eller som Riksidrottsförbundet självt formulerar detta synsätt i idéprogrammet *Idrotten vill*:

Utan det ideella ledarskapet skulle idrottsrörelsen inte vara vad den är. Det är ledarnas skiftande bakgrund, olika perspektiv och gemensamma kompetens som gör den upplevelse som såväl ledare som idrottsaktiva får av idrottsföreningens verksamhet så speciell. I den ideella föreningen står syftet och ändamålet att bedriva idrottslig verksamhet i centrum. Världens bästa idrott, på alla nivåer, är den idrott som erbjuder aktivitet, glädje och gemenskap i en miljö där alla i demokratisk ordning kan vara med och påverka och ta ansvar för verksamhetens utformning.²

En tredje dimension handlar om det ideella engagemangets positiva effekter för det omgivande samhället. Diskussionen om föreningslivets särskilda samhällsnytta kan spåras tillbaka till 1900-talets första hälft. Argumenten och synsättet har dock förändrats över tid, och i takt med samhällsutvecklingen. Under 1930- och 1940-talen betonades exempelvis att föreningsverksamhet utgjorde en sorts ”demokratiskola”, där de som engagerade sig i en förening rent konkret fick lära sig att formulera idéer, utbyta åsikter och fatta beslut i demokratisk ordning.³ Under 1990-talet skiftades perspektivet i stället till föreningslivets förmåga att främja tillit, medborgaranda och effektivitet i ett samhälle. En portalfigur i denna diskussion var den amerikanske statsvetaren Robert D. Putnam, som menade att ett vitalt föreningsliv till och med var en förutsättning för en fungerande demokrati.⁴ På senare år har frågan om ideellt engagemang inom idrotten fått förnyad aktualitet, i diskussionen om ökad segregation i samhället och idrottslivets svaga ställning i socialt utsatta områden.⁵

Ideellt engagemang under press

Trots det ideella engagemangets betydelse både för idrottsrörelsen själv och för samhället, är det en del av vår svenska idrottsmodell som inte kan tas för given. Enligt Riksidrottsförbundet förlorade landets idrottsföreningar många ideella ledare under coronapandemin. Att locka tillbaka dessa idrottsledare har därefter varit en prioriterad uppgift i idrottsrörelsens återstartsarbete. Aktuella uppgifter indikerar att arbetet varit framgångsrikt.⁶ På längre sikt är utvecklingen dock mer osäker. Det går inte att bortse från att dagens folkrörelsebaserade idrottsrörelse växte fram under

---

² Riksidrottsförbundet (2019). *Idrotten vill*, s. 10.

³ Riksidrottsförbundet (2004). *Idrotten i den ideella sektorn*. FoU-rapport 2004:6.

⁴ Putnam, R. D. (1996). *Den fungerande demokratin*.

⁵ Se exempelvis Centrum för idrottsforskning (2023). *Idrott och segregation*. Rapport 2023:2.

⁶ Riksidrottsförbundet (2025). ”Nya ledare och bättre klimat efter fokuserat arbete”. Pressmeddelande.

förra seklet, i en specifik historisk och samhällelig kontext. Kommer viljan och intresset att engagera sig ideellt bestå även i framtiden? Kommer nya generationer ha tid, kunskap och intresse att överta ansvaret för landets idrottsföreningar i takt med att äldre generationer idrottsledare slutar? Och hur påverkas människors incitament för ideella insatser i ett allt hårdare samhällsklimat, präglad av motsättningar och kritik – inte minst via sociala medier? Dessa är svåra frågor om det ideella engagemangets framtid som idrottsrörelsen delar med det övriga civilsamhället.

Frågan om det ideella engagemangets framtid påverkas även av de professionaliserings- och kommersialiseringsprocesser som präglad delar av den svenska idrottsrörelsen under senare decennier. CIF:s uppföljning av statens stöd till idrotten visar att idrottsrörelsens ekonomiska omsättning ökat kraftigt under det senaste decenniet, både i form av ökade offentliga bidrag och genom marknadsintäkter. Enbart specialidrottsförbundens omsättning har 2013–2024 ökat från 1,7 miljarder kronor till hela 2,8 miljarder kronor.⁷ Hur påverkar denna ökning idrottsrörelsens agerande? Vad händer exempelvis med medlemmars vilja att utföra ideellt arbete i en verksamhet där andra får ersättning, eller till och med är anställda? Kommer det ens vara möjligt att axla ett uppdrag som ideell tränare, funktionär eller styrelseledamot i en utveckling där föreningar antar alltmer företagslika former, med höga krav på professionalitet och kompetens? Eller för att tala klarspråk: Vart är dagens idrottsrörelse på väg, och vilken plats har det ideella engagemanget i denna utveckling?

Uppdraget till Centrum för idrottsforskning

Under 2024 har Centrum för idrottsforskning (CIF) haft i uppdrag av regeringen att genomföra en fördjupad analys av hur det ideella engagemanget inom idrottsrörelsen ser ut. Analysen skulle omfatta hur engagemanget har utvecklats över tid, liksom vilka utmaningar och möjligheter detta innebär för idrottsrörelsen.

I motiveringen till uppdraget påpekade regeringen att en majoritet av svenska idrottsföreningar "helt eller till övervägande del" drivs av ideellt engagerade personer "som därmed bidrar med stora samhällsvärden även utanför idrottsrörelsen". Samtidigt finns tecken på ett minskat ideellt engagemang, samt en delvis förändrad organisering och hållning inom idrottsrörelsen. Regeringen ansåg därför att det fanns behov av fördjupad kunskap i frågan. I uppdraget ingick både att kartlägga hur utvecklingen påverkar den svenska idrottsmodellen, och undersöka vilka åtgärder som kan vidtas för att stärka det ideella engagemanget inom idrottsrörelsen.

---

⁷ Se Centrum för idrottsforskning (2025), *Statens stöd till idrotten*, Målområde 1, indikatorer 1.5–1.6.

Så har vi tolkat uppdraget

De årliga fördjupningsuppdrag regeringen ger Centrum för idrottsforskning måste alltid tolkas, preciseras och avgränsas. I årets uppdragsbeskrivning är det framför allt begreppet ”ideellt engagemang” som behöver kommenteras.

Inledningsvis bör nämnas att begreppet ”ideellt engagemang” endast är en av många snarlika formuleringar som förekommer i forskningen om den svenska idrottsrörelsen, respektive civilsamhället. Andra vanliga begrepp är exempelvis ”ideellt arbete”, ”frivilliga insatser” eller ”volontärarbete”. Forskare kan ibland vara oense om den exakta innebörden av dessa begrepp. Med denna reservation har begreppen gemensamt att de riktar ljuset på situationer där människor frivilligt väljer att göra något för andra, och det utan krav på ekonomisk kompensation. Ofta förutsätts även att de frivilliga insatserna utförs i organisationer eller verksamheter som varken tillhör den offentliga eller privata sektorn, vanligtvis en ideell förening. Överfört till idrottens område handlar det således om personer som frivilligt, och utan ersättning, engagerar sig i en idrottsförenings verksamhet som exempelvis tränare, ledare, funktionär eller styrelseledamot. Det är sådana frivilliga insatser som är i fokus för denna studie.

I forskningssammanhang finns ofta ett värde i att formulera tydliga definitioner som klart och entydigt preciserar vad som studeras, och vad som faller utanför. I detta regeringsuppdrag skulle likväl en alltför entydig definition av ”ideellt engagemang” vara både svår att formulera – och knappast lämplig. Vi är intresserade av att förstå varför, och hur, människor engagerar sig i en idrottsförening. Vi vill veta hur de själva ser på ideella insatser. Detta kräver ett öppet förhållningssätt, samt en medvetenhet om att åsikter kan variera och att det ofta kan finnas gråzoner. Var går exempelvis gränsen mellan att vara aktiv idrottsutövare i en idrottsförening, och att göra en ideell insats? Är alla barn som en gång sålt en lott till förmån för det egna laget, eller föreningen, per automatik ideella funktionärer? Och vad menas egentligen med att göra något ”oavlönat”? Får en ideell ledare ta emot en mindre ersättning för ett funktionärsuppdrag, eller bör strikt nolltolerans krävas? Vår utgångspunkt i denna studie är att frågor av detta slag inte får avgöras på förhand av en begreppsbestämning. De är tvärtom betydelsefulla dimensioner av just den fråga som ska studeras. I denna fördjupade analys är alltså ”ideellt engagemang” snarare ett problemområde än ett klart definierat begrepp. Vårt mål är att bidra med fördjupade kunskaper och perspektiv.

Medverkande i årets fördjupade analys

I likhet med för tidigare uppföljningsstudier har vår ambition varit att både redovisa ett befintligt forskningsläge och samtidigt bidra med ny kunskap. Resultatet har sammanställts i denna antologi, som består av sammanlagt sju bidrag.

De inledande två texterna i antologin ger ett aktuellt fågelperspektiv på det ideella engagemanget inom idrotten. I båda fall rör det sig om nya studier, där det frivilliga arbetet inom idrotten analyseras över tid, och i relation till andra områden.

Det första bidraget är författat av forskarna Johan Vamstad, Johan von Essen, Ebba Henrekson & Erik Lundberg, samtliga verksamma vid Marie Cederschiöld högskola (tidigare Ersta Sköndal Bräcke högskola). Forskarna har i decennier undersökt det ideella engagemangets omfattning och förändring i Sverige. Ett värdefullt led i detta arbete är de stora befolkningsundersökningar om medborgerligt engagemang som genomförts sammanlagt sju gånger sedan 1992. Dessa studier gör det möjligt att i dag kartlägga och beskriva hur det ideella engagemanget i Sverige utvecklats, och förvandlats, under drygt trettio år. Därutöver gör studierna det möjligt att jämföra det frivilliga arbetets karaktär inom idrottsrörelsen med engagemang i andra delar av det svenska civilsamhället. I denna rapport redovisar forskarna resultat från 2024 års befolkningsundersökning. Det är följaktligen ny och aktuell kunskap som presenteras.

I antologins andra bidrag riktas fokus mot ungas inställning till, och tankar om, ideellt engagemang – både i föreningsidrotten och andra sammanhang. Texten är författad av Jessica Åkerström, analyschef och expert på Ungdomsbarometern. Ungdomsbarometern är ett analysföretag som sedan början av 1990-talet kartlagt attityder, beteendemönster och trender hos svenska ungdomar. Utgångspunkten för deras analyser är en omfattande och årlig enkät (numera webbenkät), där tiotusentals unga i åldrarna 15–24 år från hela landet får redogöra för alltifrån sina intressen och kost- och hälsovanor, till tankar om utbildning, arbete och vad som är viktigt i deras sociala liv. Inför 2024 års enkät fick CIF möjlighet att inkludera särskilda frågor om ungas ideella engagemang inom idrottsrörelsen. Mer konkret fick Ungdomsbarometern i uppdrag att bedöma det ideella engagemangets omfattning, beskriva hur utvecklingen sett ut över tid, samt utifrån företagets expertis även peka på möjligheter och utmaningar i fråga om ungas vilja att engagera sig. Ungdomsbarometerns webbenkät genomfördes under hösten 2024. Sammanlagt 17 445 unga mellan 15 och 24 år deltog i den övergripande studien, varav 1 533 fick besvara särskilda frågor om ideellt engagemang.

De följande tre bidragen ger ny kunskap och nya perspektiv på specifika utmaningar kopplade till det ideella engagemanget i föreningsidrotten. Det första har titeln ”Ledarrekratering är lätt – och svårt” och är författat av Karin Redelius, professor i pedagogik vid Gymnastik- och idrottshögskolan (GIH) och Magnus Kilger, docent i barn- och ungdomsvetenskap på Stockholms universitet. Båda forskarna har lång erfarenhet av forskning om svensk barn- och ungdomsidrott. Studien inleds med en bred och omfattande forskningsöversikt om idrottsrörelsens ledare. Vilka är de, och vilka är deras drivkrafter? Vilka krav ställs på idrottsledare av föreningar och förbund? Har dagens kommersialiserings- och professionaliseringsprocesser inom barn- och ungdomsidrotten inneburit att det ideella engagemanget ersatts av arvodet och anställningar?

Med denna forskningsöversikt som utgångspunkt gör Redelius och Kilger en fördjupad analys av hur idrottsföreningar rekryterar sina ideella ledare. Denna studie bygger på intervjuer av 15 personer med olika befattningar inom föreningsidrotten, såsom sportchefer, barn- och ungdomsansvariga, idrottskonsulenter och styrelseledamöter. De som intervjuas representerar olika idrotter och skilda geografiska kontexter, men har alla stor erfarenhet av ledarrekratering. Gemensamt är även att de där delar med sig av sina tankar och erfarenheter i konsten att få människor att axla ett ideellt uppdrag. Hur går egentligen rekryteringen till? Vilka krav ställs för att få bli idrottsledare – och vilka egenskaper är eftersträvansvärda?

Nästa kapitel är författat av Jonas Stier, professor i socialt arbete vid Mälardalens universitet. Stier har under många år forskat om villkoren i svensk föreningsidrott, ofta med fokus på de problem som ibland förekommer i samband med talangutveckling och elitverksamhet bland unga idrottare. För denna antologi ombads Stier att belysa och problematisera de många utmaningar och problem som kan möta föreningsledare, tränare och funktionärer vilka tar på sig ideella uppdrag inom idrottsrörelsen, såsom att utstå kritik, hantera konflikter samt bli utsatta för kränkande beteende eller otillåten påverkan. I uppdraget ingick både att synliggöra utmaningar kopplade till ideellt engagemang inom idrotten, och analysera idrottens beredskap och förmåga att stödja sina ideella ledare. Hur kan dessa typer av utmaningar förstås – och vad kan idrottsrörelsen göra för att hantera och förebygga sådana problem? Stiers svar blev en resonerande text med titeln ”Det ideella idrottsengagemangets baksidor”.

Det tredje bidraget om idrottsliga utmaningar är författat av tidigare nämnda forskarna vid Marie Cederschiöld högskola; Johan Vamstad, Johan von Essen, Ebba Henrekson & Erik Lundberg. I deras första bidrag redovisades nya uppgifter om med-

borgerligt engagemang i Sverige. I detta kapitel får de i stället möjlighet att resonera om föreningsidrottens aktuella utmaningar utifrån sin samlade kunskap och erfarenhet av forskning om det svenska civilsamhället. Just det faktum att de fyra forskarna betraktar, och analyserar, idrottsrörelsen som en del av civilsamhället gör att nya utmaningar identifieras, och att välkända utmaningar sätts i nytt ljus.

De avslutande två texterna i antologin handlar om det ideella engagemangets möjligheter, snarare än dess utmaningar. Den första har integration som tema. Sedan 2023 finansierar CIF forskningsprojektet *Föreningsidrott för alla!*, vars syfte är att bättre förstå utrikesfödda familjers/vårdnadshavares uppfattningar om organiserad idrott i Sverige. Projektet leds av Darun Jaf, forskare i kriminologi och psykologi vid Örebro universitet. I projektet ingår även Stefan Wagnsson (Karlstads universitet), Louise Davis (Umeå universitet) och Camilla Knight (Swansea universitet, England/Universitetet i Agder, Norge). CIF:s uppdrag till forskarna var att bidra med kunskap om utrikesfödda föräldrars erfarenheter och syn på föreningsidrotten, med särskilt fokus på ideellt engagemang. Resultatet blev en perspektivrik text om föreningslivets möjlighet som integrationsarena för utrikesfödda och deras familjer.

Antologin avslutas av Andreas Linderyd, doktor i ekonomi och ansvarig för forsknings- och utvecklingsfrågor på Riksidrottsförbundet. Linderyd har själv forskat om bland annat varumärkesarbete och värdegrundsretorik i ideell, privat och offentlig verksamhet. I denna antologi diskuterar han det ideella engagemangets demokratiska betydelse. Hans övergripande tes är att idrottsrörelsen måste bli bättre på att synliggöra det ideella engagemangets demokratiska effekter, både för idrottsrörelsen själv och för det omgivande samhället.

Vilka är de ideellt arbetande – i dag och i morgon?

Ny studie om medborgerligt engagemang i och utanför idrotten

Vad vet vi egentligen om omfattningen av, och karaktären på, det ideella arbetet inom svensk idrottsrörelse? Ett första svar ges i den stora undersökning om medborgerligt engagemang som under 2024 genomfördes av forskare vid Marie Cederschiöld högskola. Studien är den sjunde i ordningen sedan 1992. Detta skapar möjlighet för forskarna Johan Vamstad, Johan von Essen, Ebba Henrekson och Erik Lundberg att både ge en bild av det ideella arbete som för närvarande äger rum i idrottsrörelsens organisationer, och samtidigt jämföra detta både över tid och i förhållande till annat ideellt arbete.

I samhällsdebatten hörs ofta en oro för att det ideella engagemanget minskar – att allt färre personer väljer att göra frivilliga insatser. Att döma av 2024 års medborgar-

undersökning är denna oro obefogad. Det ideella engagemanget är påfallande stabilt över tid. Andelen i befolkningen som uppger att de arbetat ideellt under de senaste 12 månaderna har legat på mellan 48 och 53 procent i samtliga mätningar under perioden 1992–2024.

En jämförelse mellan organisationskategorier visar att idrottsrörelsen alltid engagerat störst andel, cirka 16–19 procent, av det totala ideella arbetet som utförs. Därefter följer andra fritidsorganisationer, fackföreningar och – på senare år – även organisationer för boende.

Medelklassföräldrar och deras barn

En jämförelse mellan det ideella engagemanget i idrottsrörelsen och övriga civilsamhället visar på flera intressanta skillnader. En första iakttagelse är att andelen ideellt arbetande män i idrottsrörelsen är betydligt högre (58 procent) än genomsnittet (51 procent män och 49 procent kvinnor). En andra olikhet är att det ideella arbetet inom idrottsrörelsen framför allt utförs av unga (15–24 år) och medelålders (40–54 år). I övriga organisationskategorier är andelen unga betydligt lägre, medan den äldre (55–85 år) betydligt högre. Enligt forskarnas bedömning är det idrottsrörelsens stora barn- och ungdomsverksamhet som kommer till uttryck i dessa skilda ålderssammansättningar: att idrottsföreningar främst rekryterar sina ideellt arbetande bland ungdomarna själva, och hos de som är föräldrar till idrottsaktiva barn och unga.

Även intressanta resultat i fråga om den sociodemografiska strukturen på de ideellt arbetande inom idrottsrörelsen framkom ur 2024 års mätning. Ett exempel är att inslaget av akademiker successivt ökat bland idrottsrörelsens ideella krafter sedan de första mätningarna under 1990-talet. En stor majoritet, 73 procent, är dessutom förvärvsarbetande, vilket är betydligt högre än genomsnittet hos andra organisationskategorier (60 procent). Nästan lika stor andel av idrottsrörelsens ideella ledare uppger även att de bor i eget hus (69 procent mot 51 procent av övriga). Enligt forskarna indikerar detta att ideellt engagerade inom idrottsrörelsen är hemmahörande i ”en bred medelklass, snarare än arbetarklass”. De tillägger:

Denna bild förstärks av de relativt starka borgerliga partisympatierna. Så många som 28 procent röstade på Moderaterna i det senaste valet, jämfört med 19 procent bland ideellt arbetande i andra organisationer. Den senare siffran motsvarar valresultatet för riket 2022. Ideellt arbetande i övriga organisationer röstade även i övrigt generellt som riket i stort, med viss överrepresentation för Vänsterpartiet och Miljöpartiet.

Nödvändighet som drivkraft

En grundläggande fråga i studier av ideellt engagemang är *varför* människor väljer att utföra frivilliga insatser. Vilka är deras drivkrafter – och är motiven generella, eller varierar de mellan olika typer av frivilliga verksamheter? I dessa frågor finner forskarna resultat av stor vikt för vår förståelse av det ideella engagemangets betydelse, och förutsättningar, i svensk idrottsrörelse. Tillfrågade varför de utförde ideella insatser uppgav nämligen ideellt arbetande inom idrottsrörelsen i något mindre utsträckning än genomsnittet att det var för att uttrycka åsikter i angelägna frågor, eller förändra samhället. Däremot uppgav denna grupp i större utsträckning att deras ideella engagemang bottnade i en känsla av ”krav” eller ”förväntan”, samt att deras insats behövdes för att säkerställa aktiviteter för barn och anhöriga.

Enligt forskarna tyder dessa resultat på att idrottsorganisationer har jämförelsevis lättare att rekrytera nya ideella ledare, än andra organisationskategorier. Detta då de ideella kärntrupperna utgörs av föräldrar som uppfattar frivilligt arbete som en nödvändighet, för att deras barn ska erbjudas meningsfulla idrotts- och fritidsaktiviteter. De goda rekryteringsmöjligheterna, påvisar författarna, är både en styrka och ett problem:

I Sverige är idrotten till största delen organiserad inom civilsamhället. Tack vare sin långa historia har den blivit en självklar del av människors vardagsliv och tas ofta för given. Om intresse för att engagera sig ideellt sviktar ställs idrottsrörelsen inför en utmaning. För att idrottsföreningar ska kunna bedriva verksamhet behöver medlemmar, utövare och anhöriga bidra med de resurser som krävs. Idrottsrörelsens organisationer kan på så sätt ses som en ”nödvändighetsstruktur”. Annars kan idrott i den form vi vant oss vid inte finnas kvar.

När de unga själva får komma till tals

I bidraget från Ungdomsbarometern riktas ljuset mot hur unga av i dag tänker runt, och förhåller sig till, ideellt engagemang i idrotten. Frågeställningen är väsentlig, eftersom det är i dagens ungdomsgeneration idrottsrörelsen kommer att söka sina framtida ideella ledare.

Jessica Åkerström, analyschef på Ungdomsbarometern och ansvarig för deras bidrag, menar att en förståelse för dagens unga är central, om idrottsrörelsen har som mål är att ta vara på deras idrottsliga engagemang. Hon inleder därför sin redogörelse med att peka på ett antal allmänna kännetecken för dagens unga, eller ”generation Z” som de ofta benämns. Ett första utmärkande drag är att de är den första generation som vuxit upp efter internet och sociala mediers genombrott. För denna

grupp är den digitala världen således på ett naturligt sätt sammanflätad med den fysiska, vilket även påverkar deras fritidsvanor och hur de umgås med sina vänner. Enligt Ungdomsbarometern har dagens unga också växt upp i en tid av stora samhällsutmaningar, i form av klimatförändringar, krig, en pandemi, ökad gängkriminalitet och ekonomiskt bistra tider. Detta kan ha bidragit till att de fått en förhållandevis dystur syn på framtiden. Dagens unga är även mer trygghetssökande än sina föregångare. Det kommer bland annat till uttryck i att familjen och den närmsta kretsen är viktigare än att träffa nya människor. Vidare är dagens unga i stor utsträckning måna om att trygga den egna tillvaron. Att prestera väl i skolan, ha ett arbete och tjäna pengar är därför viktigt.

Flera av dessa allmänna kännetecken återspeglas i svaren från Ungdomsbarometerns senaste webbenkät. Av studien framkommer ett förhållandevis stort intresse för samhällsfrågor hos dagens unga. Det finns även en vilja, och upplevd möjlighet, att kunna påverka samhället. Men de unga uttrycker även en oro inför framtiden.

Skiftande kunskap om föreningsmedlemskap hos dagens unga

De inledande frågorna i Ungdomsbarometern som rör ungas föreningsstillhörighet och ideella engagemang ger ett komplext och delvis motstridigt resultat. När unga fick frågan om de var medlemmar ”i en ideell organisation eller förening” uppgav nämligen ungefär en tredjedel (32 procent) att så var fallet. Ytterligare 18 procent sade sig vara intresserade, men ännu inte ha löst ett medlemskap. Den minsta andelen, 7 procent, uppgav att de inte alls var intresserade, medan 22 procent meddelade att de var ointresserade ”som det känns nu”. Därmed återstod en grupp på 22 procent som sade sig vara osäkra på, eller inte veta, om de var medlemmar i en förening eller ej.

När frågan omformulerades till om de unga var ideellt engagerade i olika typer av föreningar, svarade i stället 66 procent jakande. Flest sade sig vara engagerade i en idrottsförening (22 procent), följt av studentföreningar (12 procent) och elevråd eller liknande (10 procent). Det var följaktligen betydligt fler som sade sig vara ideellt engagerade i en förening (66 procent), än medlemmar i en förening (32 procent). Hur kan dessa motstridiga svar förklaras?

Enligt Åkerström ska resultatet framför allt tolkas som att många unga av i dag är osäkra på vad som egentligen menas med att vara medlem i en förening, eller att vara ideellt engagerad. Hon tillägger att liknande resultat framkommit i andra av Ungdomsbarometerns studier.

När frågorna riktades till de som sade sig vara ideellt engagerade i en idrottsförening, exkluderades i praktiken gruppen osäkra. Frågorna handlade nu om vilken typ av ide-

ella insatser de brukade göra, samt varför de valt att engagera sig. De vanligaste uppdragen visade sig vara tränare för barn (17 procent), att ”stå i kiosken” (17 procent), funktionär vid tävlingar (15 procent) samt att vara domare (10 procent). Betydligt färre sade sig vara ledamöter i en styrelse eller kommitté, alternativt ett råd (3 procent vardera). De vanligaste orsakerna till det ideella engagemanget var att ”det är roligt” (51 procent) och att uppdraget var lärorikt/utvecklande (51 procent). När svaren jämfördes med ideellt engagerade unga i andra föreningstyper framkom resultat som i stor utsträckning bekräftade den parallella studie av medborgerligt engagemang forskare vid Marie Cederschiöld högskola genomfört. Betydligt färre av de unga inom idrotten än i övriga organisationskategorier sade sig vara ideellt engagerade för att påverka samhället, eller för att göra en god gärning. Däremot menade betydligt fler inom idrotten att de gjorde en ideell insats för att stödja/hjälpa den egna föreningen. Även hos unga bland idrottsrörelsens ideellt arbetande finns alltså en upplevelse av krav, eller förväntan, bakom mångas engagemang.

Av de unga som gör insatser inom idrottsrörelsen svarade 38 procent att man fått någon form av ersättning för sitt arbete. Det finns således betydande grupper unga inom svensk idrottsrörelse som får betalt för insatser vi vanligtvis betraktar som oavlönade. På frågor om ersättningens betydelse menade en relativt stor grupp att betalning var viktigt, men samtidigt hävdade få att ”tjäna pengar” var själva incitamentet för deras ideella arbete.

Mer sammanhang än samhällsnytta

Åkerström avslutar sin analys med att ge ett antal konkreta råd till idrottsrörelsen om målet är att ta till vara, och stärka, ungas ideella engagemang inom idrotten. Ett första råd är att tydliggöra för unga vad som menas med ideellt engagemang, och varför detta är viktigt. Ett andra råd är att värna deras behov av gemenskap och trygghet. Visa att föreningsidrotten kan vara en plats där unga kan känna tillhörighet och sammanhang – och samtidigt visa hur deras ideella insatser kan bidra till denna gemenskap. Enligt Åkerström är detta sannolikt ett mer framgångsrikt sätt att engagera dagens unga, än att tala om samhällsnytta eller goda gärningar.

Slutligen påminner Åkerström om att dagens unga behöver individuella incitament:

Generation Z är en tydligt individualistisk generation, uppvuxen med att många valmöjligheter och stor individuell anpassning är en självklarhet – oavsett vad det gäller. De individuella incitamenten behöver inte vara ekonomiska, även om pengar tycks locka lite extra för dem som vill engagera sig, men ännu inte tagit steget. Det är viktigare att få möjlighet att utvecklas på ett personligt plan, och få med sig nya erfarenheter och kompetenser.

Det ideella engagemangets utmaningar

Lätt och svårt i konsten att rekrytera ledare

Hur rekryterar idrottsföreningar sina ideella ledare? Vad krävs för att komma i fråga för ett förtroendeuppdrag – och vilka egenskaper anser föreningar att en ideell ledare ska inneha? Frågor av detta slag är centrala i Karin Redelius och Magnus Kilgers bidrag till årets antologi. Resultatet av deras undersökning visar emellertid att frågorna inte kan ges ett entydigt svar. Deras intervjuer med 15 föreningsföreträdare visar att det finns olika kategorier av ideellt engagerade. Samtliga kategorier är viktiga – men förutsättningarna att rekrytera ledare inom de olika kategorierna skiljer sig åt. Därutöver har varje ledarkategori sina specifika styrkor och utmaningar.

Den första och kanske vanligaste idrottsledarkategorin i svensk idrottsrörelse är den så kallade *föräldratränaren*. Detta är, som namnet indikerar, en person som tagit på sig ett ledaruppdrag för en idrottsaktivitet där egna barn ingår.

Enligt Redelius och Kilger är det förhållandevis enkelt för idrottsföreningar att rekrytera ledare ur denna kategori, särskilt när de idrottande barnen är små. Redan i samband med att lag eller träningsgrupper formeras i åldrarna 5–7 år brukar det finnas föräldrar som, likt klassföräldrar i skolan, ställer upp för att träningsverksamheten ska komma till stånd. Dessa föräldrar tenderar därefter att bli kvar så länge det egna barnet fortsätter. Forskarna påpekar dock att det finns kontextuella skillnader, och att föräldrarekrytering är enklare i socioekonomiskt starka områden än socioekonomiskt svagare.

Redelius och Kilger konstaterar att föräldratränare utför ett viktigt arbete i svensk idrottsrörelse, och att många föreningar inte skulle klara sig utan engagerade föräldrar. Utmärkande för gruppen är även att dess aktörer ofta verkar på helt ideell basis. Deras drivkraft är att få vara med de egna barnen, inte ekonomisk ersättning.

Men denna ledarkategori medför även utmaningar. En sådan är att många föräldratränares engagemang är helt villkorat till det egna barnet – och att man därmed tenderar lämna sitt ledaruppdrag om, eller när, det slutar idrotta eller lämnar klubben i fråga. En andra utmaning är risken att föräldratränare utformar träningsverksamheten utifrån det egna barnets förutsättningar. Ett återkommande tema i forskarnas intervjuer var att föräldratränare ofta har barn ”som ligger långt fram i utvecklingen”, och att man främst vill träna de ”ambitiösa” barnen i laget eller träningsgruppen.

En andra kategori av ideellt engagerade är *ungdomar*. Utmärkande för denna kategori är att de vanligtvis rekryteras internt. Till skillnad från föräldratränare anförde samtliga intervjupersoner att ungdomarna däremot fick viss ersättning för sitt engagemang. De hade således tränarsysslan som ett extrajobb. Med ungdomar undviker risken att föräldrar favoriserar sina egna barn. Utmaningen är där i stället att ledarna själva är unga – och därmed ofta har begränsad erfarenhet av att leda andra, eller hantera stora grupper av barn. Dessutom kan de ha svårt att stå emot engagerade föräldrar med synpunkter på alltifrån träningsupplägg till spelaruttagningar. Vidare kan drivkraften för deras engagemang vara personligt, snarare än ideellt:

En annan aspekt handlar om att unga ledare kan se tränaruppdraget som en språngbräda mot en mer elitinriktad tränarroll. Barnidrottsledarrollen blir därmed ett sätt att göra tränarkarriär, snarare än att stödja barnens utveckling, och den egna karriären mäts i tävlingsresultat.

En tredje ledarkategori är *”professionella” tränare*. Benämningen professionell syftar inte på ledarnas utbildningsnivå, utan på deras status som anställda eller arvoderade av klubben. Denna tränarkategori har ofta hand om de äldre lagen, eller föreningars akademiverksamhet. Utmärkande är vidare att de ofta bedriver egen näringsverksamhet, med följden att kunna åta sig uppdrag från flera olika föreningar och därmed kunna försörja sig.

Rätt ledare viktigast

Idrottsföreningars behov av ideella ledare skapar ett dilemma. Å ena sidan är det svårt att ställa höga krav på de som frivilligt erbjuder att ta på sig ett ideellt ledaruppdrag. Å andra sidan är förväntningarna på att en tränare, i regel utan adekvat utbildning, ska klara av att leda och utveckla en heterogen skara barn, med skilda förutsättningar och ambitionsnivåer, ofta höga. Kraven på idrottsrörelsens tränare är samtidigt både låga och höga.

Sammanfattningsvis konstaterar Redelius och Kilger att idrottsrörelsen främsta utmaning inte ligger i att rekrytera nya ledare. Utmaningen är att rekrytera *rätt* ledare, det vill säga ”personer med erfarenhet av barn men också av idrotten i fråga, som inte drivs av en egen agenda, och som leder enligt föreningens värdegrund och riktlinjer”. Idealet är följaktligen personer med erfarenhet av ledarskap inom idrotten, men utan egna barn i verksamheten – som dessutom är beredda att arbeta ideellt. Forskarna noterar att denna ledartyp kan återfinnas på andra positioner i en idrottsförening, exempelvis i styrelsen, men utgör ”en bristvara” som tränare inom barn- och ungdomsidrotten.

Baksidor av ideellt engagemang

Många och samverkande faktorer bidrar till att människor åtar sig ett ideellt uppdrag inom föreningsidrotten. Det kan exempelvis handla om kärlek till en specifik idrott eller idrottsklubb, eller en förälders önskan om få vara delaktig i sina barns fritidsaktiviteter. Det kan böttna i känslor av ansvarstagande, eller kanske en vilja att utvecklas, lära sig nya saker och känna tillhörighet i ett socialt sammanhang. Emellertid finns även aspekter av ledarskapet som tar kraft, försvårar det ideella engagemangets förutsättningar och i värsta fall leder till att föreningsledare väljer att lämna sina förtroendeuppdrag. Sådana utmaningar är huvudtemat i Jonas Stiers kapitel, med titeln ”Det ideella idrottsengagemangets baksidor”.

Stier visar med belysande exempel att engagemangets baksidor kan ha olika orsaker. En första, mer strukturell, utmaning handlar om människors tid. I en tillvaro där tid av många uppfattas som en allt större bristvara, måste ledaruppdrag alltid konkurrera med allt annat som ingår i en individ eller familjs livspussel. Detta kan i förlängningen leda till både stress och ohälsa.

En andra typ av utmaningar handlar om den osäkerhet eller okunskap som ofta präglar de många frågor som följer med ett ideellt ledarskap. Vilket handlingsutrymme – eller rentav mandat – har exempelvis en tränare att fatta egna beslut? Vilka krav kan föreningens medlemmar, de ungas vårdnadshavare eller andra ställa? Är det rimligt att kräva kompetens och professionalitet från personer utan varken ersättning eller anställning? Och hur ska en ledare hantera den jävsproblematik som uppstår med egna barn i laget, eller träningsgruppen? Detta är bara några exempel på frågor många ideella ledare inom föreningsidrotten kan möta – och där deras agerande riskerar att få kritik.

Stier framlägger att missnöje och konflikter även kan utmynna i hot, hat och trasskasserier. Fysiskt våld mot idrottsledare är ovanligt i Sverige – men förekommer. Verbalt våld är betydligt vanligare, både i direkt anslutning till idrottsarrangemang och på sociala medier. Nedsättande samt kränkande omdömen och betenden kan drabba såväl tränare som funktionärer, liksom förtroendevalda. Enligt Stier går utvecklingen dessutom åt fel håll såtillvida att inte bara forskning, utan även mediernas idrottsrapportering, tyder på ”ett allt hårdare klimat i svensk idrott”. Problemet försvåras av att idrottsmiljöer kan präglas av en tystnadskultur, där problem hålls ”inom familjen”, olämpliga eller oetiska ageranden tystas ner och kritiska röster inte får gehör.

I texten diskuteras olika åtgärder som förbund och föreningar kan vidta för att stötta sina ideella ledare, och motverka det frivilliga engagemangets baksidor. Den viktigaste åtgärden för idrottsrörelsen är att utveckla arbetet med så kallad god styrning (eng. *good governance*). Det handlar om att verka för transparens i föreningars och förbunds arbetsformer, regelverk och beslutfattande. Viktigt är också att skapa fungerande demokratiska och rättvisa interna procedurer, där alla medlemmar har samma möjlighet att komma till tals. Arbetet för god styrning måste dessutom vara både systematiskt och genuint:

Här räcker inte broschyrer, hemsidor, utbildningar och framgångssagor. Dessa måste paras med öppen självkritik, sanktioner och mer stöd för dem som drabbas av idrottens baksidor.

Forskning om civilsamhället ger lärdomar och ställer frågor

Forskare vid Marie Cederschiöld högskola har länge kartlagt trender i det svenska civilsamhället. Man har bland annat studerat förändringar i medborgarnas inställning till frivilligt arbete, och hur olika professionaliserings- och kommersialiseringprocesser förändrat förutsättningar och arbetsformer i civilsamhällets olika organisationer. Detta märks tydligt i antologins andra bidrag från forskarna Johan Vamstad, Johan von Essen, Ebba Henrekson och Erik Lundberg. Uppdraget från CIF var här att mer fritt resonera om utmaningar för det ideella arbetet inom idrottsrörelsen, baserat på deras samlade kunskap och forskning om de villkor som formar och strukturerar organisationer i det svenska civilsamhället. Resultatet blev en text som tydligt visar att svensk idrott står inför avgörande samhällsförändringar, och måste ta sig tid att diskutera sin rörelses utveckling, framtid och det ideella engagemangets roll däri.

Ansvar ligger hos medlemmarna

Den första utmaning forskarna lyfter handlar om ansvar. Frågan som ställs är: "Vem ska ta ansvar för svensk föreningsidrott?" Frågeställningen kan framstå som märklig, men bottnar i det faktum att många i dag tar för givet att det finns tillgång till organiserad idrott, framför allt för barn och ungdomar. Lika vedertagen är uppfattningen att föreningsidrotten tillför samhället positiva värden i form av exempelvis folkhälsa, social fostran och integration. Allt detta talar för att idrott ska uppfattas som ett statligt ansvarsområde. Samtidigt är det i stor utsträckning ideella idrottsföreningar som bedriver själva idrottsverksamheten. Dessa föreningar är i sin tur beroende av människors frivilliga – och oavlönade – engagemang. Det är

således ideellt engagerade medborgare och inte staten som bär upp den svenska föreningsidrotten.

Forskarna konstaterar vidare att det frivilliga arbetet inom idrottsrörelsen för närvarande är stabilt. Samtidigt finns det resultat i deras egna befolkningsundersökningar som indikerar att allt färre personer i Sverige anser det vara ett medborgersamt ansvar att engagera sig i ideella organisationer. Detta kan ge problem på sikt:

Idrottsrörelsens organisationer befinner sig alltså i den paradoxala situationen att en betydande del av befolkningen förutsätter att de själva och/eller deras barn ska ha tillgång till föreningsidrott, samtidigt som många inte vill bidra till att idrottsföreningar kan bedriva verksamhet.

Forskarnas rekommendation blir att idrottsrörelsen bör förtydliga var ansvaret för verksamheten egentligen ligger. Den svenska befolkningen måste bli påmind om att "idrottsföreningar är ideella organisationer – och att ideellt arbete därför är deras viktigaste resurs". De ger även rådet att "de företrädare för idrottsrörelsen som uttalar sig offentligt" bör tona ned argumenten om statens ansvar i idrottsfrågor, och i stället "återföra ansvaret för föreningsidrotten dit det hör hemma, alltså hos de medborgare som tar för givet att de ska ha tillgång till föreningsidrott".

Professionaliseringen utmanar ideal

Ett tema som återkommer i flera av forskargruppens analyser handlar om effekterna av en tilltagande professionalisering i svensk idrott. I begreppet "professionalisering" inryms ett antal olika processer som – mer eller mindre – förekommer hos många av civilsamhällets organisationer. Det handlar bland annat om att föreningar ersätter ideella krafter med anställd personal och höjda medlemsavgifter. Det handlar även om att företagslika metoder eller praktiker införs i ideella organisationer, samt att kraven ökar på utbildning och kompetens bland verksamma.

Forskarna understryker att den professionalisering som åtminstone delar av svensk idrottsrörelse för närvarande genomgår, utmanar de principer och det folk rörelseideal idrottsrörelsen är byggd på. Inte minst riskerar professionaliseringen att förstärka skillnaderna mellan de som har råd att vara med i en idrottsförening, och de som inte har det. Man konstaterar nämligen att den ekonomiska ojämlikheten ökat i Sverige under senare decennier. Samtidigt har idrottsrörelsen alltmer förstärkt sin karaktär av medelklassfenomen. För just medelklassen behöver en utveckling i form av höjda avgifter och anställd personal inte nödvändigtvis uppfattas som ett problem, om det samtidigt innebär minskade förväntningar på ideellt engagemang.

Det kan dock leda till ”att endast medelklassen blir kvar i idrottsrörelsen, då de som inte klarar nya krav på att betala eller ge ekonomiska bidrag fasas ut”.

Huruvida professionaliseringen av idrottsrörelsen är ett problem eller ej, avgörs ytterst av vilket värde man sätter på ideellt engagemang. Om målet med idrottsrörelsens verksamhet i första hand är att erbjuda barn och unga idrottsverksamhet – ja, då kanske dagens professionaliseringsprocesser inom idrotten snarare ska uppfattas som en möjlighet. Om man däremot ser ett värde i idealitet blir professionalisering en utmaning:

Det som står på spel är den ideella grunden i idrottsrörelsens verksamhet och hur stor utmaningen är beror förstås på vilket värde man sätter i denna idealitet.

Det ideella engagemangets möjligheter

Idrottsföreningen som integrationsarena

Under senare år har den idrottspolitiska debatten i stor utsträckning handlat om segregation, utanförskap och ungas ojämlika tillgång till föreningsidrott. Ny forskning och statistik har visat att föreningsidrottandet bland unga följer tydliga socioekonomiska mönster, och att deltagandet är särskilt lågt i socialt utsatta områden. I analysen av ojämlikhetens orsaker har olika förklaringar lyfts fram. Till viss del är segregationen inom barn- och ungdomsidrotten en återspeglning av ökade samhällsklyftor i det svenska samhället. Därutöver visar studier att föreningsidrottens relativt svaga ställning i socialt utsatta områden även förklaras av att många utrikesfödda i dessa områden saknar kunskap om, och erfarenhet av, de föreningsdemokratiska traditioner svensk idrottsrörelse baseras på.

Båda dessa förklaringar har en framträdande plats i det kapitel som författats av Darun Jaf, Stefan Wagnsson, Louise Davis och Camilla Knight. Kapitlet bygger på resultat från det pågående forskningsprojektet *Föreningsidrott för alla!* Projektet i sin helhet handlar just om att öka vår förståelse för utrikesfödda föräldrars kunskap om, och erfarenheter av, föreningsidrott. I denna delstudie har en särskild grupp studerats; personer födda utanför Norden vilka själva kom till Sverige som barn, med tiden bildat egna familjer och nu har egna barn i föreningsidrotten. Det handlar således om utrikesfödda personer med stor erfarenhet av den svenska föreningsidrottens roll, och betydelse, i familjers etablering respektive integration i det svenska samhället.

Trots att intervjupersonerna kom från olika delar av världen, var deras berättelser påfallande samstämmiga. De kom alla till Sverige utan tidigare erfarenheter av föreningsidrott. Eftersom även deras föräldrar saknade sådan kännedom, gick vägen till föreningsidrotten via skolkamrater. Barnen själva introducerades alltså för föreningslivet, och fick därefter övertyga sina föräldrar om att få börja idrotta.

Flera av de intervjuade pekade även på föreningsidrottens roll som integrationsarena. Detta beskrivs målande i ett uttalande från en manlig deltagare med bakgrund i Eritrea:

Och man blev ju en del av samhället. Man blev liksom en del av gemenskapen. Man kände sig delaktig, inte bara i fotbollen utan man var ju ... Ja, man kom in på ett liksom ... Det blev en del av integration, liksom i Sverige alltså. Så det kanske låter som stora ord där så här, men det var så stort med fotbollen och det var sånt litet samhälle. Så man var med i fotbollen och jag var med som lite ledare, ledarskap också. Då kände många till en och då var man välkommen. Man fick smeknamn, man var liksom en del av teamet, en del av ... Man var nästan svensk!

Lång väg till ideellt engagemang

De positiva erfarenheter av föreningsidrotten intervjupersonerna fick i barndomen har de därefter burit med sig till vuxenlivet, och i rollen som idrottsföräldrar. Flera underströk vikten av ideellt föräldraengagemang för att säkerställa att alla barn, ”oavsett ekonomiska förutsättningar”, ska ha möjlighet att delta i idrottsaktiviteter. Vissa tillade att ett engagemang inom idrottsrörelsen även skapade sociala nätverk, och stärkte deras ställning på arbetsmarknaden. De uttryckte samtidigt stor förståelse för att många nyanlända föräldrar inte var lika engagerade. Detta förklarades med hänvisning till språksvårigheter, ekonomi och begränsad föreningskunskap samt att en del föräldrar bar på traumatiska upplevelser.

Forskargruppen konstaterar att det ibland kan ta en hel generation innan utrikesfödda personer blir engagerade föräldrar inom föreningsidrotten. De ser också ett problem i att utrikesfödda barn ofta får ta eget ansvar för sitt idrottsdeltagande, när föräldraengagemanget uteblir. Till detta kommer fördomar och risken ”att klyftor skapas mellan de föräldrar som är aktiva och bidrar, och de som inte närvarar alls”. Mot denna bakgrund argumenterar forskarna för att idrottsföreningar bör öka sina insatser för att nå de föräldrar som saknar erfarenhet av föreningsidrott, exempelvis i form av ”förberedande träffar”. På dessa träffar skulle föräldrar kunna få information om hur föreningslivet i Sverige fungerar, hur aktiviteterna organiseras samt vilka uttalande – eller outtalande – förväntningar som ställs på föräldrar till idrottande barn.

Idrottsföreningen som demokratiskola

Andreas Linderyd, FoU-ansvarig på Riksidrottsförbundet, avslutar antologin med ett bidrag om idrottsrörelsens och det ideella engagemangets betydelse för demokratin i ett samhälle. Frågeställningen aktualiseras delvis på grund av världsläget, och den försvagning av demokratin som för närvarande sker i många länder. Därtill kommer utvecklingen i svensk idrottsrörelse. Linderyd pekar på många oroande utvecklingstendenser kopplade till idrottsrörelsens fundament av ideellt engagemang – utmaningar som i stor utsträckning redan berörts i tidigare bidrag i denna antologi. Det handlar om att ideellt arbete inom idrotten görs av nödvändighet, snarare än utifrån en ”längtan att hjälpa till”. Det handlar om idrottsrörelsens allt starkare förankring i en socioekonomisk medelklass. Det handlar om unga som inte vet hur man kan påverka i en förening, om nya svenskar som inte ärver det ideella engagemanget av sina föräldrar, liksom behovet av en generationsväxling.

Men Linderyd tillägger att demokratin grundläggande betydelse inom idrottsrörelsen alltmer hamnat i skymundan på grund av de egna processerna och strategierna. Han pekar där på marknadslogikernas utbredning: att idrottsrörelsen består av medlemmar som ”inte sällan” betar sig som kunder, och menar vidare att en sorts prestationslogik vuxit sig stark – där fokus förskjutits till *vad* idrotten gör, snarare än *varför*. Till följd av detta talas mer i dag om idrottens ”värdegrund”, än dess funktion som demokratiskola. Här avviker idrottsrörelsen från andra delar av civilsamhället, där själva idén med verksamheten är och förblir ett återkommande samtalsämne. Linderyd frågar sig därför om den folkrörelse han själv representerar borde göra något mer, eller annorlunda? Kort sagt: Vad gör egentligen Sveriges största folkrörelse i en värld där demokratin försvagas?

Linderyd tar med sig sin fråga till företrädare och experter inom idrottsrörelsen, folkbildningen och akademien. De delar hans syn på att vi lever i en utmanande och polariserande tid – och att många i civilsamhället borde tala mer om demokrati och det som sker i vår omvärld. Men han får även råd. De tillfrågade påpekar att idrottsrörelsen måste bli bättre på att berätta för sina medlemmar om vad demokratin gett det svenska samhället i form av hälsa, trygghet, jämlikhet med mera. Idrotten måste även bli bättre på att ta till vara ungas engagemang. Dessutom bör den knyta an till föräldrars samhällsintresse och erbjuda en demokratiskola som kan ”skapa en ökad förståelse för civilsamhällets roller och ansvar, förmedla att det behövs mer än stat och kommun för att utveckla demokratin och fixa utmanande frågor i vårt samhälle”.

Även om Linderyds text tar utgång i ett oroande världsläge och aktuella utmaningar för svensk idrott, avslutas bidraget med framtidsoptimism. Han påpekar att idrotts-

rörelsen dagligen gör ett stort arbete för att människor ska kunna ha roligt, må bra och utvecklas. Detta är ett värde i sig. Dessutom har idrottsrörelsen en stor demokratisk potential. Det handlar mest om att bjuda in till samtalet:

... i en värld där demokratin blir svagare och en hållning av uppgivenhet riskerar att få fäste finns det anledning att fundera över vad samtiden kräver av idrottsrörelsen. Hur sporrar vi fler till framtidstro och än fler att engagera sig? Vilken berättelse behöver vi berätta så att optimismen vinner över pessimismen?

Centrum för idrottsforsknings slutsatser

I årets fördjupade analys har forskare och experter bidragit med nya forskningsresultat, analyser och perspektiv på hur det ideella engagemanget inom idrottsrörelsen ser ut. Antologins sammanlagt sju bidrag utgör pusselbitar av kunskap över ett mångfacetterat och komplext område. Den bild som framträder blir emellertid påfallande enhetlig: dagens idrottsrörelse är starkt förankrad i det svenska civilsamhället, där stora delar av idrottsrörelsens verksamhet bärs upp av medlemmarnas frivilliga engagemang och oavlönade arbete. Det ideella engagemanget är dessutom stabilt över tid – på denna punkt skiljer sig inte idrottsrörelsen från andra ideella organisationer. En stor andel av den svenska befolkningen uppger sig ha arbetat ideellt under de senaste tolv månaderna, och bland ideellt verksamma är idrott den rörelse som engagerar flest.

Bilden visar även på utmaningar, både avseende ideellt engagemang generellt och idrottsrörelsen specifikt. Det ideella engagemanget inom idrottsrörelsen har dessutom karaktärsdrag som på väsentliga punkter från det i andra ideella organisationer. Det handlar både om vilka som gör ideella insatser inom idrottsrörelsen – och motiven bakom deras engagemang. Vi på Centrum för idrottsforskning vill därför avsluta årets fördjupade analys med att kommentera några av idrottsrörelsens viktigaste särdrag och framtida utmaningar.

Två kännetecken för det ideella engagemanget i idrotten

Det är alltid vanskligt att göra generaliserande beskrivningar av stora grupper människor. Att beskriva ideellt engagerade inom idrotten är inget undantag. De hundratusentals personer som utför oavlönat arbete inom idrottsrörelsen utgör en brokig skara individer med olika bakgrund, förutsättningar och bevekelsegrunder. Med denna reservation visar årets fördjupade analys på specifika särdrag i det ideella engagemanget inom idrotten.

Föräldrar, ungdomar och nödvändigheten att ställa upp

Den typiske ideellt engagerade ledaren i idrottsrörelsen är antingen en förälder, ofta en man, som valt att engagera sig i en förening för att det egna barnet ska ha en meningsfull fritidsaktivitet, eller en idrottsaktiv ungdom som tagit på sig ett ideellt ledaruppdrag för att stötta föreningen. I båda fall bottnar deras engagemang i en sorts ”nödvändighetslogik”, snarare än i altruistiska motiv. Idrottsföreningar behöver helt enkelt frivilliga som ställer upp för att deras verksamhet ska kunna genomföras.

För idrottsrörelsen är dessa utmärkande drag både en styrka och en begränsning. Med styrka avses rörelsens möjlighet att värva nya ideella krafter. I en verksamhet där det ideella engagemanget utgår från föräldrars omsorg om sina barn, kommer nya idrottsintresserade barnkullar alltid att följas av nya föräldrar som kan tillfrågas, och förhoppningsvis även övertygas, att axla ett ledaruppdrag. På motsvarande sätt kommer ständigt nya ungdomar som själva vuxit upp i en förening att engagera sig – åtminstone delvis – utifrån en känsla av lojalitet för klubben. Just det faktum att idrottsrörelsen är uppbyggd på, och förutsätter, ett stort ideellt engagemang skapar följaktligen ett förväntanstryck på nya grupper att ställa upp och engagera sig. Nödvändighetslogiken gör det förhållandevis lätt för landets idrottsföreningar att rekrytera nya ledare.

Typiskt nog är denna nödvändighetslogik samtidigt något av en föreningsidrottslig akilleshäl. Som forskarna Karin Redelius och Magnus Kilger konstaterar i sin studie av rekryteringsprocesser inom idrottsrörelsen, uppstår flera risker, när ett ideellt ledarskap baseras på föräldrars omsorg om sina barn. En första fara är att engagemanget upphör om barnet får nya intressen och lämnar föreningen. Andra utmaningar kan vara att så kallade föräldratränare ofta har ett alltför starkt idrotts- och prestationsfokus, helst vill träna de mest ”ambitiösa” och utformar träningsverksamheten med utgångspunkt i det egna barnets behov eller utvecklingsnivå. För föreningarna skapar detta ett dilemma: föräldratränare är förhållandevis enkla att rekrytera, de är nödvändiga för att verksamheten ska gå runt – men inte alltid de mest lämpade.

Medelklassens barn – och medelklassens föräldrar

Centrum för idrottsforskning har i flera tidigare rapporter kartlagt utvecklingen i barn- och ungdomsidrotten, och däri kunnat peka på att deltagandet följer tydliga sociodemografiska mönster: att idrottandet är högst i bostadsområden med goda socioekonomiska förutsättningar, men att aktivitetsnivåerna därefter minskar i takt med social position. Annorlunda uttryckt är barn- och ungdomsidrotten förhål-

landevis stark i förorterernas villakvarter, men betydligt svagare i glesbygd och i socialt utsatta områden.

Årets fördjupade analys visar på ett motsvarande mönster hos idrottens ideellt verksamma. Inte minst 2024 års befolkningsstudie om medborgerligt engagemang visar att den typiske idrottsledaren har en tydlig medelklassförankring. Jämfört med befolkningen i övrigt är den ideellt verksamme inom idrottsrörelsen i högre grad högskoleutbildad, förvärvsarbetande och boende i ett eget hus.

Resultatet är knappast förvånande. Om idrottsrörelsens unga framför allt återfinns inom medelklassen kommer även deras föräldrar att göra det – och de är dessa föräldrar som utgör idrottsrörelsens kärntrupp av ideella ledare. Resultatet är däremot viktigt. Det är nämligen ytterligare en påminnelse om att ojämlika förutsättningar råder inom föreningsidrotten. Därtill kan dagens medelklassförankring få konsekvenser för framtiden. Det är alltid idrottsrörelsens egna medlemmar som ytterst styr över framtida vägval. Hur påverkas rörelsens utveckling av att en stor del av dess ideellt engagerade återfinns i en samhällsgrupp med hög utbildning, arbete och förhållandevis goda ekonomiska förutsättningar?

Det ideella engagemangets framtid i ett föränderligt samhälle

Bidragen i årets antologi har identifierat en stor mängd utmaningar rörande det ideella engagemangets förutsättningar, och framtid, för den organiserade idrottsrörelsen. Vissa av dessa utmaningar härrör från djupgående förändringar i det svenska samhället, medan andra snarare måste kopplas till idrottsrörelsens interna verksamhet.

Vad är priset för att engagera sig?

Att engagera sig ideellt i en förening kan vara stimulerande och berikande på många sätt. Det kan vara en möjlighet att få bidra till, påverka och utveckla en verksamhet, lära sig något nytt, träffa nya människor och bli del i ett socialt sammanhang. För föräldrar tillkommer möjligheten att få vara delaktiga i sina barns fritid. Men ideellt engagemang har även ett pris. Den tid som läggs på oavlönat arbete innebär minskad tid för annat. Med engagemang följer även ansvar och omgivningens förväntningar. Begränsade resurser och höga krav kan leda till stress och ohälsa. Till detta kommer risken för intressekonflikter, kritik och – i värsta fall – påtryckningar, trakasserier eller hot. Hur vanligt är det att ideellt verksamma inom idrottsrörelsen lämnar sina uppdrag för att situationen upplevs ohållbar – att det personliga priset blivit för högt? Och vad kan idrottsrörelsen göra för att värna sina ideella ledare?

Ideellt engagemang i en alltmer professionaliserad idrottsvärld

En annan utmaning är de professionaliserings- och kommersialiseringsprocesser som präglar stora delar av dagens svenska idrottsrörelse. Även om samtliga landets idrottsföreningar rent associationsrättsligt fortfarande har formen av allmännyttiga och demokratiskt uppbyggda föreningar, har många klubbar börjat anta alltmer företagslika former i fråga om verksamhet, omsättning och organisationsstruktur. Med ökad omsättning har anställd personal och arvoden införts. Parallellt har kraven på kompetens, utbildning och professionalitet ökat – både i fråga om att träna och utveckla barns idrottsliga färdigheter, och i konsten att driva en förening. Dagens ideella idrottsledare befinner sig således i en alltmer professionaliserad idrottsvärld. Hur påverkar detta incitamenten till frivilligt och oavlönat arbete? Kommer ökade krav på kompetens och kunskap göra det svårt, eller rentav omöjligt, för personer utan adekvat utbildning att engagera sig i en förening? Kommer inslaget av arvoderade uppdrag konkurrera ut det ideella engagemanget? Kan föreningsidrottens roll som ”demokratiskola” upprätthållas, om frivilliga och förtroendevalda i allt större utsträckning ersätts av anställda?

Kommer dagens ungdomsgeneration bli framtidens ideella ledare?

Hur dagens ungdomsgeneration resonerar och förhåller sig till ideellt engagemang är ytterligare en viktig framtidsfråga. Det är ju bland dessa unga idrottsrörelsens framtida ledare ska rekryteras. Ungdomsbarometerns bidrag till årets antologi stämmer till eftertanke. En första tankeställare är att dagens unga har en dystrare syn på framtiden än sina föregångare. De är dessutom mer individualistiska, trygghetssökande och måna om att säkra upp den egna tillvaron än tidigare generationer. Detta kan begränsa deras inställning till ideellt engagemang – och kanske delvis förklara varför en betydande andel av dagens unga svarar att ekonomisk ersättning är viktigt för att göra frivilligt arbete i en förening.

En andra tankeställare är att hela 22 procent av de unga som besvarade Ungdomsbarometerns enkät inte kunde svara på om de var medlemmar i en förening eller ej. Fler sade sig dessutom vara ideellt engagerade i en förening, än de som sade sig vara medlemmar. Dessa uppenbart motstridiga uppgifter indikerar en betydande okunskap och osäkerhet hos dagens unga om vad som egentligen menas med att vara ideellt engagerad, eller varför detta är så viktigt i en föreningsverksamhet. Hur kan detta komma sig? Och i vilken utsträckning kan det begränsa idrottsrörelsens möjligheter att rekrytera framtidens ideella ledare?

Vad kan idrottsrörelsen göra – och vad vill man göra?

Forskarna och experterna som bidragit till årets fördjupade analys har synliggjort utmaningar, men också diskuterat olika insatser idrottsrörelsen kan vidta för att stärka det ideella engagemanget. Centrum för idrottsforskning väljer att sammanfatta detta i tre råd:

- Öka uppmärksamheten på det ideella engagemangets roll i idrottsrörelsens verksamhet.

Tydliggör vad som menas med ideellt engagemang, och det oavlönade arbetets grundläggande betydelse för landets idrottsföreningar. Understryk att ansvaret för att utveckla svensk idrott ligger hos rörelsens egna medlemmar, och inte stat och kommun. Ett förtydligande av detta slag är inte minst viktigt för de unga som i dag saknar kunskap om föreningslivets struktur och förutsättningar.

- Formulera tydliga argument för det ideella engagemangets betydelse för idrotten, individer och samhälle.

Lyft att det finns positiva mervärden för de som väljer att engagera sig. Synliggör även den oavlönade arbetets betydelse för landets idrottsföreningar och den samhällsnytta som idealiteten skapar i form av demokrati, integration och ökad medborgerlig tillit.

I detta sammanhang finns även skäl att reflektera över nödvändighetslogikens betydelse för det ideella engagemanget inom idrottsrörelsen. Kan den utmanas? Går det ideella uppdraget att beskriva på andra sätt än som en nödvändighet? Kan det beskrivas i mer lockande och positiva termer? Skulle detta i sin tur kunna bli ett sätt att nå ut till nya grupper potentiella ideella ledare? Behovet av nya argument är inte minst viktigt, om målet är att locka dagens unga till ideellt engagemang. Enligt Ungdomsbarometern är Generation Z en individualistisk generation. Dessa unga drivs av personliga incitament, snarare än tal om samhällsnytta eller goda gärningar. Hur kan detta utnyttjas?

- För en diskussion inom idrottsrörelsen om konsekvenserna av pågående professionaliserings- och kommersialiseringsprocesser.

Varför har idrottsrörelsen närmat sig marknaden? Vilka är för- och nackdelarna av en sådan utveckling? Och kanske viktigast av allt: Vilken sorts rörelse ska idrottsrörelsen vara i framtiden? Om idrottandets egenvärde framför allt ligger i den konkreta idrottsverksamhet som produceras – ja, då behöver den rådande professionaliseringen inte utgöra ett problem eller hot. Fler professionella och

yrkesverksamma i landets idrottsföreningar kanske tvärtom kan höja både kvaliteten och effektiviteten på de aktiviteter eller tjänster idrottsföreningar erbjuder. Det kanske även kan minska behovet av medlemmars ideella insatser. Ser idrottsrörelsen i stället ett egenvärde i frivillighet och ideellt engagemang blir svaret ett annat. Likaså om man vill hålla kostnaderna nere och nå ut till alla samhällsgrupper. I sådana fall måste det ideella engagemangets roll, och betydelse, i idrottsrörelsen få en mer framträdande plats i det idrottspolitiska samtalet. I så fall är det ett högst oroväckande tidens tecken att var femte ungdom i dag inte ens med säkerhet vet sig vara medlem i en förening eller ej.

Referenser

Putnam, R. D. (1996). *Den fungerande demokratin: Medborgarandans rötter i Italien*. 1:a uppl. Stockholm: SNS Förlag.

Centrum för idrottsforskning (2023). *Idrott och segregation: Om idrottens roll i ett ojämlikt samhälle*. Rapport 2023:2. Stockholm: Centrum för idrottsforskning.

Centrum för idrottsforskning (2025). *Statens stöd till idrotten – uppföljning 2024*. Stockholm: Centrum för idrottsforskning.

Riksidrottsförbundet (2004). *Idrotten i den ideella sektorn: En kunskapsöversikt*. FoU-rapport 2004:6. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Riksidrottsförbundet (2019). *Idrotten vill: Idrottsrörelsens idéprogram*, s. 10. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Riksidrottsförbundet (2023). *Idrotten i siffror*. Webbsida.
<https://www.rf.se/forskning-och-statistik/statistik/idrottsrorelsen-i-siffror>.
(Hämtad 10 januari 2025.)

Riksidrottsförbundet (2025). ”Nya ledare och bättre klimat efter fokuserat arbete”. Pressmeddelande.
<https://www.rf.se/nyhetsarkiv/pressmeddelanden/2025-02-17-nya-ledare-och-battre-klimat-efter-fokuserat-arbete>.
(Hämtad 17 februari 2025.)